

Principles

WERKNOTITIE

ONDERDEEL VAN HET INSPIRATIEDOCUMENT
VOOR DE RUIMTELIJKE STRATEGIE ZOETERMEER
2040

ATELIER *STADMAKERS ZOETERMEER

oktober 2024

Principles

Het is tijd voor een verhaal ... na onze eerste bijeenkomsten als Atelier Stadmakers in begin 2024 over de 'principles', de gesprekken en het plakken van stickers is het moment gekomen om een eerste oogst van onze inspanningen op papier te zetten.

Atelier Stadmakers

Vanuit 'Atelier Stadmakers' zijn we op zoek gegaan naar een 'kapstok' om onze bijdragen aan de Ruimtelijk Strategisch agenda Zoetermeer 2040 te kunnen ordenen. Deze zoektocht langs publicaties en referentiedocumenten heeft ons uiteindelijk gebracht bij de Almere Principles.

In 2008 was de gemeente Almere bezig met het voorbereiden van een grote schaa sprong, op weg naar een duurzame toekomst en het jaar 2030. Almere benaderde William McDonough, architect uit Virginia, die in 1999 in Time Magazine was uitgeroepen tot 'Hero of the planet'. Samen met Michael Braungarten was hij betrokken bij de opzet van de Expo in Hannover om Groene architectuur centraal te stellen en de negatieve impact van een bouwwerk op de omgeving te minimaliseren. In Almere presenteerde William McDonough een planningsdocument, The Almere Principles, om in samenspraak van burgers, beleidmakers en stakeholders tot een ecologisch, sociaal en economisch duurzame toekomst van Almere 2030 te komen.

De Principles bevatten 7 uitgangspunten, die je uit je hoofd zou kunnen leren. Ze passen op een A4'tje en zijn deels specifiek voor een groeistad zoals Almere en deels universeel. We gaan ervan uit dat ze ook voor Zoetermeer bruikbaar zijn. Wie van de Principles een stap omlaaggaat, zit middenin de Zoetermeerse praktijk en ga je een stap omhoog dan verwijzen ze naar opgaven die op vele plaatsen aan de orde zijn.

De Almeerse Principles bieden geen zekerheid, ze zijn geen recept dat je blind kunt volgen. Ze zijn veeleer een gewetensvol referentiekader in de gesprekken over de toekomst van de stad en haar bewoners en een inspiratiebron voor zelfreflectie¹.

In de werksessies die in 2008 in Almere plaatsvonden met o.a. wethouder Adri Duivesteijn en stedenbouwkundige Dirk Frieling twijfelde niemand aan het bestaansrecht van de Principles. Dirk Frieling stelde voor om het principe "mensen maken de stad" als uitgangspunt te nemen. Wij willen de Almere Principles toepassen op de Zoetermeerse situatie.

We hebben de zes hoofdzaken uit de omgevingsvisie in onze gesprekken een plaats gegeven, aangevuld met de aanzet van reeds door ons gemaakte bouwstenen en programmapunten die een plek verdienen in de Ruimtelijk Strategie Zoetermeer

¹ Volgens de Van Dale is een principe een overtuiging die aan al iemands handelen ten grondslag ligt, ook wel een beginsel, grondbeginsel of grondregel. We hanteren een principe meestal omdat we ergens waarde aan hechten. Dat waar je waarde aan hecht is een individueel oordeel, niemand kan voor jou bepalen waar jij waarde aan hecht. En vanuit verschillende waarden kunnen we alsnog dezelfde principes hanteren. Om die reden richten wij ons niet op het vaststellen van gezamenlijke waardes, maar zien wij meer waarde in het aannemen van gezamenlijke principes.

2040. En we hebben aan de 7 Principles één element toegevoegd: In Zoetermeer is de basis op orde!

Neem kennis van de Principles en de eerste uitwerkingen en laten we deze gebruiken in de gesprekken over Zoetermeer 2040 en de besluiten die genomen moeten worden.

Onze Principles

- 0 DE BASIS IS OP ORDE
- 1 MENSEN MAKEN DE STAD
- 2 VERBIND PLAATS EN CONTEXT
- 3 ONTWERP GEZONDE SYSTEMEN
- 4 COMBINEER STAD EN NATUUR
- 5 KOESTER DIVERSITEIT
- 6 BLIJF INNOVEREN
- 7 ANTICIPEER OP VERANDERING

Het zou zo kunnen zijn dat enkel het aannemen van gezamenlijke principes al voldoende richting geeft om prettig te kunnen samenwerken. Dat het voldoende kader is om de veiligheid en voorspelbaarheid te bereiken die nodig is om te weten wat je aan elkaar hebt en samen de meeste waarde te creëren. Vele malen makkelijker dan een uitgebreide set aan afspraken, toch? En vanuit de principes is het mogelijk om daar waar nodig (navigeren via spanning) extra afspraken te maken om ieders verwachtingen en het handelen beter op elkaar af te stemmen.

De basis is op orde

Binnen de groep stadsmakers tekent zich een grondtoon af. We gaan uit van het bestaande; de stad en haar bewoners en gebruikers zijn ons werkkapitaal. De stad is redelijk op orde, een gedegen basis waar we verder mee kunnen, maar die wel aandacht en zorg verdient. Het kan beter, slimmer, liefdevoller en aantrekkelijker worden georganiseerd. Bovendien kan door veroudering verkleuring van het bestaande makkelijker plaatsvinden.

Verleden

Laten we het even toelichten: Zoetermeer van destijds had de specifieke CIAM kenmerken zoals scheiding van wonen en werken, scheiding van verkeerssoorten en groen was voor recreatie bestemd. We kunnen daar nu vrijer mee omgaan. Werken laat zich op veel fronten goed mengen met het wonen, openbare ruimte kent op veel plaatsen een gemengd gebruik van verkeersdeelnemers en waarom zou je geen voedsel kunnen verbouwen in het groen?

Heden

Het bestaande is dus goed te gebruiken voor nieuwe ontwikkelingen en daarnaast zijn er delen die zo waardevol zijn dat bescherming op zijn plaats is. Het rijke palet van wijken en buurten is de kritische massa die we moeten koesteren en staat voor een rijkdom aan verscheidenheid van burgers en ruimtelijke artefacten. Daar met respect mee omgaan houdt in dat we met kleine stapjes en in overleg met de huidige gebruikers en bewoners, naast behoud, tot verandering, vernieuwing en verkleuring

kunnen overgaan. Dus naast behoud het vervolg-gebruik van het bestaande zijn er locaties waar de stad nieuwe vormen kan krijgen.

Toekomst

Verouderde voorzieningen, sleetse kantoorlocaties en minder goed bruikbare stukken stad kunnen de plek vormen waar een nieuw groot project het repertoire van de stad kan aanvullen. Kies een beperkt aantal locaties of projecten en geef ze de ruimte, tijd en aandacht om zich tot nieuwe stukken Zoetermeer te kunnen ontwikkelen.

Ontwerpend onderzoek

Daarnaast is het waardevol te studeren op toekomstige mogelijkheden, die binnen afzienbare tijd nog niet tot een uitvoerbaar project leiden. De effecten van de A-12, spoor en infrastructuur op de ruimtelijke opties van de aan weerszijden gelegen stukken stad bij overkapping of ondertunneling vragen om een gedegen onderzoek met vele betrokkenen; zet zo'n type project niet alleen op verlanglijstje ..., maar begin nu met studeren.

Vanuit deze opmaat en grondtoon willen we het denken en besluiten over de toekomst van Zoetermeer verbreden. We laten ons inspireren door de Principles, de bouwstenen en door de gesprekken in ons Atelier Stadmakers. En steeds weer zullen we de burgers van Zoetermeer erbij betrekken, want iedere betrokken burger is een stadmaker.

Mensen maken de stad

Vanuit de erkenning dat burgers de drijvende kracht zijn in het maken, behouden en verduurzamen van de stad, ondersteunen wij hun streven om hun unieke mogelijkheden te verwezenlijken, met bezieling en waardigheid.

De periode van uitbundige groei van Zoetermeer ligt alweer een tijdje achter ons. De stad heeft zich ontwikkeld via het proces van gebiedsuitleg en gebiedsontwikkeling naar een opgave van binnenstedelijke verdichting. Van alleen maar nieuwbouw naar enerzijds het in stand houden van de basiswaarden en anderzijds het transformeren van bestaand stadsgebied. In die ontwikkeling willen we nu graag de stap maken van de oude maakbaarheidsgedachten (ingenieurs-denken) & handelen (top-down) naar de normen en waarden in en van de geleefde stad (bottom-up).

Compassievolle stad

In de Zoetermeerse omgevingsvisie zijn twee hoofdlijnen geformuleerd, die nadrukkelijk het belang van inwoners voor de stad aangeven. In hoofdlijn 1: Zoetermeer is mijn thuis wordt de stad in 2040 beschreven als een stad waarin eenieder zich thuis voelt. De betrokkenheid van de inwoners bij de stad, de eigen leefomgeving en de gemeenschap is groot. Meedoen en meedenken staan daarbij voorop. En in 2040 zijn grote stappen gezet om een tolerante samenleving te realiseren, discriminatie, op welke grond dan ook, terug te dringen en een einde te maken aan letterlijke en figuurlijke uitsluiting. Inwoners laten zich leiden door respect, begrip, waardering, liefde, mededogen, zorg voor de ander. Compassie dus.

Compassie is het vermogen om op een vriendelijke, zachte manier aanwezig te zijn en open te staan. Het is een vermogen dat in aanleg bij iedereen aanwezig is.

Rechtvaardige Stad

In het Atelier Stadmakers is sterk gepleit om Zoetermeer op de kaart te zetten als een rechtvaardige stad; daarin moeten ruimtelijke vorm en sociaal welzijn, wonen en werken, privaat en publiek, een evenwichtig aandeel hebben. Niet om de stad voor iedereen gelijk te maken, maar wel om die voor iedereen optimaal te maken. Dat sluit aan op de vierde hoofdlijn uit de omgevingsvisie Zoetermeer 2040.

Inwoners als aanjagers

Wij zien dat als een pleidooi voor Zoetermeer om niet zozeer de woningbouw als aanjager te gebruiken, maar veeleer de inwoners. Serieus omgaan houdt niet klacht gericht werken in, maar kracht gericht handelen. Dus luisteren, ruimte bieden en in de spotlight zetten.

Pioniers

In het recente verleden werd bij de planvorming over de stad gesproken over pioniers en vernieuwers. Pioniers waren de bestuurders, die het lef hadden het zelf te willen uitzoeken, te experimenteren. Pioniers zijn de makers, de ondernemers die kansen zagen, zoals de oprichters van Nutricia, Brinkers en de Spar. De groei van het boterdorp is mede mogelijk geworden door de inzet van Spanjaarden, later Turken en Marokkanen. De grote groeispurt tot New Town diende al de huisvesting van migranten uit Den Haag, Brabant en andere landsdelen. Weer later de komst van Surinamers en Antillianen en nu door statushouders. Allemaal mensen die hun grenzen hebben verlegd en een nieuwe start hebben gemaakt. Pioniersmentaliteit en compassie behoren dus tot de ziel van onze stad Zoetermeer. Ontwikkel de Ruimtelijk Strategie door pionierschap met kleinschalige bedrijfsruimten - ook werkplaatsen voor de 'busjeswerkers' - in de wijken en met het aanbieden van klus-woningen. Sluit een pact met gevestigde bedrijven om pioniers-start-ups te adopteren en om jongeren - de vakmensen van de toekomst - een stageplek aan te bieden. Organiseer verzamelgebouwen voor kunstenaars en creatievelingen, investeer in placemaking (van space naar place) en schuw het experiment niet; begin gewoon en accepteer dat het wel eens mis kan gaan.

Maatschappelijk vastgoed

Zoetermeer als compassiestad vraagt aandacht voor het maatschappelijk vastgoed in de wijken; maak de scholen tot de nieuwe iconen van de wijken. Koester gebedshuizen als plaats van ontmoeting, stilte en inspiratie; geef (immigranten) kerken de ruimte.

Naast de aandacht voor het gebouwde is het stelsel van openbare ruimten het publieke domein waar de samenleving zich in kan manifesteren; het theater van het stedelijk leven. De openbare ruimte is geen restruimte of tussenruimte, maar een wezenlijke conditie voor de stad en haar gebruikers. Openbare ruimte is functioneel noodzakelijk voor de toegankelijkheid van gebouwen, voor verkeer, voor waterhuishouding en voor nutsvoorzieningen. Naast deze praktische doeleinden heeft de openbare ruimte ook een bredere, maatschappelijke betekenis. Essentieel daarin is de toenemende schaalvergrotingen en digitalisering van netwerken van

sociaal en economisch verkeer en tegelijk het blijvende belang van een leefomgeving op het lokale schaalniveau die als veilig en comfortabel wordt ervaren.

Stadsambassade

Als mensen de stad maken en bijdragen aan het maakproces dan is continuïteit in het gesprek van 'de stad' met bewoners/gebruikers een vereiste. Zoetermeer als stad van Stadsmakers heeft een Stadsambassade nodig. We hebben geen eeuwenlange traditie met regenten, geen stadselite, maar wel een eerste Atelier Stadsmakers en een eerste burgerberaad. Voor de continuïteit van deze vormen van burger-betrokkenheid is een fysieke plek een noodzaak. Een centraal gelegen plek waar kennis over lokale bottom-up gebiedsontwikkeling, bewonersparticipatie, ondernemende coalities en creativiteit wordt verzameld en aan stadsbewoners beschikbaar wordt gesteld.

Verbind plaats en context

Om de stad te verbinden, zullen we haar identiteit koesteren en versterken. De stad zal vanuit eigen kracht en tot wederzijds voordeel actieve relaties onderhouden met de haar omringende gemeenschappen in de breedste zin.

Stad in de regio

In hoofdlijn 6 van de omgevingsvisie wordt Zoetermeer als stad in de regio opgevoerd. In 2040 profiteert Zoetermeer van de regio en de regio profiteert van Zoetermeer. Het dagelijks leven van mensen speelt zich niet af binnen de gemeentegrenzen. We maken van een groter gebied gebruik om te wonen, te werken, te ontspannen en te leven. Een stad hoeft niet alles te bieden, zolang het maar goed verbonden is met de omliggende steden. Soms blinken we zelf uit met bepaalde kwaliteiten (groengebieden, suburbane stedelijkheid), waar de omliggende steden ook van mogen genieten. En dan weer laten we andere steden excelleren, waar we dankbaar gebruik van maken. Op andere momenten bundelen we onze krachten in de regio. Zo hebben de steden elkaar over en weer iets te bieden en profiteren van elkaars nabijheid.

Met de railverbindingen anno 2024 is al een grote diversiteit aan nabijgelegen stadsgebieden bereikbaar. Naast een positie in het stedelijk veld van de metropoolregio Den Haag - Rotterdam is Zoetermeer ook gelegen op de overgang van grote parkgebieden zoals de Balij en het Bentwoud naar het open agrarische landschap van het Groene Hart. De slogan van een aantal jaren geleden - Zoetermeer, stad tussen de parken - geeft terecht deze ruimtelijke kwaliteit aan. We moeten ons afvragen of die kwaliteit gevoed wordt door het recreatief gebruik of veel meer door de bijdragen aan een gezonde natuurlijke omgeving, aan een rijkere biodiversiteit en zelfs aan een eigen voedselproductie. Voor grote maatschappelijke vraagstukken als duurzame energievoorziening en klimaatverandering moet nu op regionale schaal naar oplossingen gezocht worden. In de nieuwe omgevingswet staan lokale afwegingen op het niveau van projecten centraal. Maar kwesties als een gezond leefklimaat, een beheersbaar watersysteem en goede verbindingen vragen om een regionaal speelveld; we moeten de lasten en lusten delen met het grotere geheel.

Suburbane stad met eigen karakter

Na 60 jaar New Town weten we beter wat & wie we zijn -een suburbane stad-, maar echt trots op deze stad zijn we nog niet. Het is “lekker” wonen, in eigen buurten, dicht bij elkaar en heel veel gewone dingen zijn allemaal aanwezig en voor het dagelijks gebruik waardevol. We zijn ook intern een groene stad en door de bedachte compactheid van de stad is de fiets een goed bruikbaar vervoermiddel. De samenleving kent een rijk verenigingsleven, maar we benutten en koesteren nog te weinig wat in de stad is gegroeid en zich nog steeds ontwikkel. Het culturele leven is onderdeel van ons eigen profiel en niet van de gemeente (+raad).

We zouden meer verbindingen kunnen leggen en creativiteit gebruiken om die relaties te maken: tussen de stad en haar bewoners en gebruikers, tussen de stad en het groene landschap om ons heen en tussen de stad en de regio. We zouden zowel de suburbane als stedelijke onderdelen van Zoetermeer moeten koesteren en versterken en dat als deel van de eigenheid van de stad moeten zien. Blijf dicht bij jezelf, maak een visie vanuit de eigenheid van de stad en haar bewoners en wees kritisch op de vragen van buitenaf.

Verbinden met de regio

De grote woonopgaven die op ons afkomen, moeten we op een regionale agenda kunnen plaatsen. We moeten buiten de grenzen van de compacte stad durven denken. Een nieuw waterbergend landschap aan de oostzijde van Zoetermeer laat zich combineren met nieuwe buurtschappen. De potentie van een belangrijk openbaar vervoerknooppunt zoals Lansingerland is gebaat bij een gemengd bebouwd programma, waar ook woningbouw deel van uitmaakt. En in de stad dienen de openbaar vervoershaltes van de Randstadrail kritisch op hun bijdrage aan verdichting met o.a. woningbouw te worden onderzocht.

Dat railnetwerk is nog in een aantal opzichten onvoltooid; de lijnen moeten worden verlengd tot nabij gelegen stedelijke gebieden zoals Rotterdam (ZoRo) en Leiden/Alphen en betrouwbaarheid in gebruik als stedelijke infrastructuur moet worden geborgd. Bereikbaarheid van functies en voorzieningen tussen stedelijke gebieden, maar ook binnen de stedelijke delen zelf is een maatschappelijk goed dat hoog op de agenda dient te blijven staan. Tramlijn 4 met 35 halteplaatsen bewijst de potentie van netwerkdenken. Net als het landelijk spoorwegnet met drie haltes in Zoetermeer en de provinciale wegen N440 en N470. Den Haag, Rotterdam, Delft, Gouda en Leiden zijn onderdeel van de regio met Zoetermeer als suburbane stad in het midden.

Ontwerp gezonde systemen & stelsels

Om de stad te verduurzamen, zullen we in onze stedelijke systemen ‘cradle to cradle’ -oplossingen² benutten, in het besef van de onderlinge afhankelijkheid van ecologische, sociale en economische gezondheid op ieder schaalniveau.

² *cradle to cradle staat voor een breed ‘holistisch’, economisch, industrieel en sociaal kader dat systemen wil creëren die niet alleen efficiënt zijn, maar in wezen ook afvalvrij. Het model is in zijn breedste zin niet beperkt tot*

Opmaat

In de eerste gesprekken over cradle to cradle is de 'Donut' op tafel gelegd; een economisch model dat de economische welvaart meet door te kijken naar de realisatie van een sociaal fundament zonder het overschrijden van ecologische plafonds. Het doel is om de behoeftes van eenieder te realiseren binnen de draagkracht van de aarde. De naam Donut³ is ontleend aan de vorm van het diagram: een cirkel met een gat in het midden. Het gat van het model geeft weer hoeveel mensen geen toegang hebben tot basisbehoeftes als gezondheidszorg, onderwijs en huisvesting. De korst geeft weer in hoeverre de ecologische plafonds waarvan leven afhankelijk is, worden overschreden.

In het model hebben we het over drie begrippen:

- E: ecologie: het vertalen van planetaire grenzen naar concrete zaken: water, grond, lucht en energie
- S: sociaal: basisbehoeftes, mensenrechten en identiteit (slavernij, gender en racisme)

industriële ontwerp en productie: het kan worden toegepast op vele aspecten van de menselijke beschaving zoals stedelijke omgevingen, gebouwen, economie en sociale systemen.)

³ Het model is ontwikkeld door Kate Raworth econoom in Oxford in een rapport voor Oxfam genaamd 'A safe and Just Space for Humanity'. Het model is verder ontwikkeld in haar boek 'Donuteconomie: In zeven stappen naar een economie voor de 21ste eeuw'.

- G: governance: de ruimtelijke visie voor de inwoners van Zoetermeer

Het systeem waarop en waarmee we de samenleving organiseren moet ook in 2040 leiden tot:

- een duurzaam watersysteem zoals een gescheiden afvoerstelsel, voldoende waterbergend vermogen, dat ook bijdraagt aan biodiversiteit en voor alle inwoners een betrouwbare drinkwateraanvoer.
- een gezonde bodem, stabiel en zonder vervuiling
- een luchtkwaliteit waarvan bij meting blijkt dat ook de hoogst gemeten concentraties ruim binnen de wettelijke normen vallen.

Algemener gesteld: sinds het industriële tijdperk is de leefomgeving van de mens uit balans geraakt. De economische en sociale behoeften van de mens zijn ten koste gegaan van zijn natuurlijke leefomgeving. Dat evenwicht dient hersteld te worden. Dat is een opdracht aan ons individueel en aan ons samen. De Sustainable Development Goals (DSG) van de Verenigde Naties zijn daarbinnen leidraad, terwijl de Donut-economie de samenhang tussen de doelstelling laat zien. Voor de bijdrage aan de ruimtelijk strategisch agenda Zoetermeer 2040 beperken we ons vervolgens tot een beperkt aantal systemen & stelsel, waarin ruimtelijke aspecten & gevolgen aan bod komen.

Mobiliteitsystemen

De auto

In het DNA van de stad Zoetermeer zit sedert de jaren 60 uit de vorige eeuw de grote genegenheid voor automobilititeit. Autobezit als teken van welvaart en autogebruik als een verworvenheid om vrij en ongebonden op reis te kunnen gaan. Daarvoor is in de stad veel verkeers- en parkeerruimte geschapen. Op veel plaatsen wordt de openbare ruimte gedomineerd door onze voertuigen en gebouwde parkeervoorzieningen met een daktuin zijn gesloopt.

Wat zijn opties voor de nabije toekomst?

- oude parkeergarages bij de hoogbouwcomplexen (11 stuks) laten herleven
- fonds vormen voor herbouw/nieuwbouw van parkeergarages
- parkeermogelijkheden in de wijk/buurt beperken, met alternatieven
- moet je wel op elke plek in de stad kunnen parkeren?
- nieuwbouwlocaties gebruiken om parkeervoorzieningen voor de wijk te realiseren
- parkeerbeleid niet alleen inzetten in verband met mobiliteit, maar ook ter verbetering van de kwaliteit van de openbare ruimte
- mobiliteit is meer dan economische rentabiliteit; het raakt de mensen in hun ontwikkeling
- de toekomst van de H-structuur als erfgoed; parkway, maar leidt dat niet een potentieel conflict bij verdichting langs of over deze infrastructuur?
- inzetten op meer verbindingen over de grote auto-infrastructuur (overbouwen A-12 zorgt voor verbinding Rokkeveen met de rest van Zoetermeer, het levert nieuw stadsgebied op; bebouwen van de Europaboulevard)
- schuw experimenten niet (deel auto's en autoluwe, autoloze nieuwbouw)
- als ontmoeten in de openbare ruimte belangrijk is, verlaag dan de snelheid van de auto

De fiets

Zoetermeer is al een comfortabele fietsstad en scoort landelijk goed. Toch zijn er verbindingen die logischer aangelegd kunnen worden en stallingsfaciliteiten die talrijker, slimmer en nog gastvrijer zijn georganiseerd. Zowel voor het snelle fietsen zijn aanvullende voorzieningen gewenst (fietsnelweg oost-west en noord-zuid) evenals experimenten om het 'flanerend fietsen' in de centra mogelijk te maken. En bij elke huis tenminste 1 overdekte fietsstallingsplek.

Het openbaar vervoersysteem

Met verworvenheden zoals het openbaar railvervoer moet zorgvuldig worden omgegaan; met de haltes zit het stelsel in de genen van de stad en die plekken moeten maximaal worden benut. Zij zijn het hart van de wijk of buurt, de aanwezigheid van voorzieningen en openbare ruimte die als de 'huiskamer' van de wijk door bewoners en bezoekers wordt ervaren. En natuurlijk moet het systeem worden gekoppeld aan steden in de nabijheid (Rotterdam, Leiden/Alphen) en op een logisch wijze verbonden met andere (openbaar) vervoerssystemen zoals lopen, fietsen, het busnetwerk, huur/leenauto's en taxi's (OV-HUB's).

Circulariteit

Afval is de grondstof is voor nieuwe producten. We hebben een gezonde leefomgeving nodig en de manier waarop we nu met grondstoffen bezig zijn is niet duurzaam.⁴

Voorbeelden:

- Afvalverwerking is niet een probleem, maar een bron van nieuw leven. We hebben maar één planeet. Circulariteit is een gemeenschappelijk streven. Begin met het stimuleren van minder afval. Scheiding in de woning/buurt wordt een aantrekkelijke voorziening?
- Voor Zoetermeer spreken we af dat er niets meer mag worden gesloopt, tenzij... We gaan een sloopbeleid instellen vanuit circulariteit en streven naar het behoud van complete verzamelingen. Blijf van het bestaande uitgaan, ook van de bebouwing: hergebruik is het uitgangspunt bij transformatie. Ook bij het toevoegen van nieuwe energiesystemen; zonnepanelen op zoveel mogelijk daken en niet op het maaiveld in het gras!
- Draag bij aan een gezond voedselsysteem voor de stad in de regio. Faciliteer bedrijven die daaraan willen bijdragen en activeer initiatieven zoals voedselbossen en wijktuinen.
- Organiseer verbindende 'linten' tussen deze eenheden, voor mensen en ook voor de bijen.

⁴ Uit een interview met Derk Loorbach, sinds 2014 hoogleraar sociaal-economische transitie in Rotterdam: "In het bedrijfsleven gebeurt al best een hoop. De bouw doet veel aan hergebruik van materialen en op het gebied van glas en papier hebben we al veel ervaring opgebouwd. Maar 90% van de economie is nog helemaal niet circulair: denk aan materiaal als kunststof. We moeten naar een nieuw economisch model. Het huidige model is mogelijk gemaakt door een schier oneindige voorraad van fossiele energie en import van grondstoffen. Verspilling leek niet uit te maken, maar dat model is gebleken eindig te zijn ... voor circulaire economie moet je radicaal anders denken en handelen."

Koester diversiteit

Om de stad te verrijken, erkennen wij diversiteit als een bepalend kenmerk van robuuste, sociale en economische systemen. Door op ieder terrein diversiteit te waarderen en aan te moedigen zal Zoetermeer gedijen als een stad die rijk is aan variatie.

Palet van wijken

In hoofdlijn 3 van de Visie Zoetermeer 2040 wordt deze waarde onderkend; de stad als een palet van wijken. Elke wijk geeft in 2040 invulling aan zijn eigenheid. Elke plek schrijft - stap voor stap - zijn eigen historie. Hiervan zijn de inwoners, ondernemers en organisaties de auteur. Samen geven zij kleur aan de straat, de buurt en de wijk. Zo is de stad een aantrekkelijk palet van buurten en wijken. Of beter uitgedrukt: een aantrekkelijk palet van gemeenschappen, zonder dat er ongewenste sociaaleconomische verschillen ontstaan. Wijken en buurten hebben zich organisch verder ontwikkeld. Het zijn de historie, de mix van bewoners, de diversiteit van initiatieven en voorzieningen, die de wijken van elkaar doen verschillen. De Zoetermeerse buurten en wijken zijn in 2040 - ieder op hun eigen manier - aangename plekken om te wonen, te werken en te leven.

Behoud bij verdichting, bij verbouw en bij nieuwbouw de eigenheid vast. Op ieder vrij gekomen plek hoeft geen woontorentje te verschijnen. In de oude beeldkwaliteitsplannen is de ooit bedoelde kwaliteit goed terug te vinden. En in het kader van erfgoed-onderzoek zijn prima wijkbiografieën opgesteld, die de basis zijn van de ruimtelijke kwaliteit.

Naast het verhaal van de stad is een lijst opgesteld van waardevolle objecten, ensembles, buurten en structuren, die meer aandacht en een grotere mate van bescherming verdienen. Niet alles is daarmee monumentaal, maar het respectvol omgaan wordt gesteund door de regel dat er in Zoetermeer niet meer gesloopt wordt, tenzij ... En als er verdicht kan worden, doe dat dus identiteitsgericht, specifiek voor de plek en de wijk.

Als delen van buurten aan het veranderen of verkleuren zijn en woningbouw mee verandert door het splitsen, door het optoppen of door nieuwbouw, denk dan ook aan het invoegen van nieuwe typen (3-kamerwoning met 2 voordeuren), studio's, tiny-houses, prefab-eenheden, maar ook aan het kunnen aanbieden van 'klus-woningen'.

Plekken om elkaar te ontmoeten

Gebruik bij het verdichten de potenties van de openbaar vervoersknooppunten. Het zijn al vaak de plekken waar voorzieningen zijn gesitueerd en levendigheid in principe aanwezig is. Versterk de ruimtelijke kwaliteiten van dergelijke knooppunten door een voor de wijk of buurt specifieke openbare ruimte, plein of plantsoen juist daar te ontwerpen. Maak dat proces onderdeel van het samen stadmaken en luister naar de ideeën van de burgers uit dat deel van de stad. We hebben in de stad meer pleinen nodig als ontmoetingsplekken en als ruimte voor activiteiten en evenementen. En de stad heeft naast een eigen centraal park in het binnenstad gebied ook een echt stadsplein nodig.

Verspreid over de stad en in de wijken gelegen is maatschappelijk vastgoed aanwezig. Gebruik die rijke verzameling aan scholen, gebedshuizen, stilteruimtes als brandpunten van publieke familiariteit. Investeer in behoud en optimalisatie van deze kwaliteiten.

Verbindingen

Een rijk palet aan buurten en wijken is gebaat bij onderlinge verbindingen; zo kom je nog eens ergens anders. Verbind de wijken met elkaar over en soms onder de H-structuur. En vergeet de aandacht niet die de oude linten en weteringen nodig hebben om als systeem tussen de wijken en buurten te kunnen functioneren. Blijf zoeken naar groene verbindingen, die ook drager van een specifiek programma kunnen zijn en de stad als geheel verrijken

Combineer stad en natuur

Hoofdpijn 2 van de Visie Zoetermeer 2040 gaat over de Duurzame stad in en tussen de parken.⁵

Als stadmakers hebben we de Almere Principles gekozen om hun universele waarde en hun toepasbaarheid op nieuwe steden zoals Almere. Toch dient zich tussen Zoetermeer en Almere een opvallend verschil aan en wel een dat verbonden is met hun ontstaansgeschiedenis.

Behouden we de ooit bedachte compacte stad?

Zoetermeer is ooit op de kaart gezet als een compacte stad met hoogbouw als woonrepertoire, omgeven door een gordel van parken en intern geleed door uitlopers van dat groen tussen de woonensembles. In Zoetermeer is sedert de jaren zeventig de woontypologie drastisch gewijzigd. De destijds geplande stedelijk ogende hoogbouw is vervangen door compacte vormen van laagbouw en de woningvoorraad en de woonmilieus staan nu als suburbaan te boek. De inmiddels 50 jaar oude wijken komen in aanmerking voor groot onderhoud, maar ook voor vernieuwing en verdichting. Met behoud van de huidige woonkwaliteit betekent dit, dat verdichting niet ten koste mag gaan van het suburbane groene karakter van de woonwijken.

In de plannen van de afgelopen jaren zien we voorheen bedrijfsterreinen en volkstuincomplexen vervangen worden door woningbouwplannen uit de koker van ontwikkelaars. Plannen die niet alleen in naam (Edisonpark, Happy Days) maar ook in woonrepertoire en ruimtelijke organisatie voortbouwen op suburbaan woonrepertoire. In het stadscentrum staat hoogbouw op de agenda als verlichtingsstrategie en exponent van hoog stedelijk leven. De twee polen,

⁵ In 2040 onderscheidt Zoetermeer zich in de regio als groene sub-urbane stad. De stad is dooraderd met een netwerk van groenzones, parken en water. Zij vormen een aansluitend geheel met de groengebieden die de stad omringen. Dit groene karakter vormt in 2040 dé identiteit van Zoetermeer. In Zoetermeer woon, werk en verblijf je letterlijk in en tussen de parken. De groene omgeving vormt het podium voor het leven in Zoetermeer. De omgeving nodigt uit voor bewegen, recreëren, ontmoeten en initiatieven uit de samenleving. Hier vinden we cultuur, sport, evenementen en stadslandbouw. De oorspronkelijke groene kracht van Zoetermeer is in 2040 verrijkt, versterkt en verlevendigd.

suburbaniteit en stedelijkheid, worden tegelijkertijd versterkt als de twee kwaliteiten van een-en-dezelfde stad.

Op een andere locatie wordt de Afrikaweg, die naast bouwlocatie ook een barrière in de planvorming van een nieuwe stadswijk is, gezien als een locatie waar verdichting tot een stedelijk gebied kan plaatsvinden.

Zoetermeer kent met zijn H-structuur nóg een aantal verkeersassen; gaan we ze allemaal als ontwikkelingsassen waarlangs verdichting kan plaats vinden beschouwen, of zullen we met de nodige voorzichtigheid niet eerst de resultaten van dit 'grand project' afwachten?

Met behoud van de oude en nieuwe infrastructuur blijft het frame van het oude stadsconcept in act; verkleuren van bedrijfsterreinen tot gemengde stadsgebieden is slechts een herinterpretatie van planinhoud. Verdichten rondom de haltes van het openbaar vervoer in de wijken ligt in het verlengde van het oorspronkelijke stadsmodel. Maar als de overkluizing van de A-12 op de agenda van studieprojecten verschijnt, staat dan het oude stadsconcept wel ter discussie?

Maakbaarheid

Natuur is lange tijd versimpeld tot landschap; tot door menselijk ingrijpen omgevormd productief gebied. Die beheersbaarheid en maakbaarheid van het landschap is typerend voor het "ingenieur-denken". Het onder controle houden van bijvoorbeeld ons watersysteem met dijken en kunstwerken heeft de afgelopen jaren ook geleid tot andere vormen van watermanagement; meebewegen in plaats van alleen maar tegenhouden.

Ook voor het landschap rondom de steden zijn andere gebruiksvormen dan alleen recreatief verpozen en verblijven in opmars. Landschap inzetten voor het behouden van droge voeten door de aanleg van waterbuffers, zoals in de Nieuwe Driemanspolder. Of straks (richting 2050) op een nog grotere schaal in het Bentwoud de aanleg van een nieuw Bentmeer. Landschap op die schaal biedt ook ruimte voor andere verstedelijkingsvormen; buitenplaatsen, buurtschappen en nieuwe dorpen. Interessante agendapunten voor de regionale woonagenda van de metropoolregio en de provincie Zuid-Holland. En landschap zoals de Meerpolder om zorgvuldig mee om te gaan, open te houden, te beschermen en deels als weidevogelgebied in te richten.

In de gebieden ten zuiden van Zoetermeer heeft al een andere vorm van verstedelijking plaatsgevonden. Glastuinbouw is vaak de opmaat voor verdere verstedelijking met andere programma's dan industrieel geaarde voedselproductie; woningbouw, bedrijfshuisvesting en energievoorzieningen. We zouden niet alleen van het gas, maar ook van het glas af moeten. In aansluiting op de voedselproductie die nog steeds in de agrarische gebieden aan de noordzijde van de stad plaatsvindt, neemt de belangstelling voor deze activiteiten toe en verschijnen de eerste voedselbossen⁶.

⁶ *Sitopie, naar een landschap waarin mensen en niet-mensen gedijen.*

In dit essay van Carolyn Steel, een vooraanstaand denker en schrijver over de cruciale rol, die voedsel speelt in de wereld wordt de vraag gesteld hoe we de samenleving en de natuur in evenwicht kunnen houden. Ze benadrukt dat we in een wereld leven die wordt gedomineerd door voedsel. Omdat we in ons industriële noorden niet langer de waarde van voedsel lijken in te zien, vormt de huidige voedselproductie een bedreiging van onze toekomst. Klimaatveranderingen, bodemerosie, pandemieën zijn slechts enkele van de gevolgen van de manier

Kwaliteit groen imago

Op kleine schaal is binnen het groen van de stad Zoetermeer begonnen met wijktuinen en een eerste voedselbos. Initiatieven die op navolging elders in de stad en het parklandschap mogen rekenen. Het groene imago van de stad leidt tot het kritisch kijken naar de kwaliteiten van deze bouwstenen op verschillende schaalniveaus en in verschillende vormen.

- verbindt de regio en Zoetermeer op een natuurlijke wijze met groene landschapselementen; dat kan aan de noordzijde op een andere manier dan via de parken aan de zuidzijde
- benut de water/weteringen en historische linten beter, herstel waar nodig, maar maak ze ook deelgenoot van nieuwe ontwikkelingen; Leidse wallen, Central park, Dorp en Delftse wallen als nieuw parkstelsel.
- versterk de kwaliteit van de verbindingen van de grotere groenelementen in de stad, zowel naar binnen toe (woonwijken) als naar het groen van de stadsranden
- waarom presenteert de stad zich op vele plekken met een niet-ontworpen, publieke zijde aan de openbare stadsranden?
- vergroot de eigenheid van de bestaande parken en realiseer faciliteiten voor buurt gebonden passieve recreatie (Meerzicht)
- ga voor klimaatadaptief ontwerp en herinrichting van het openbaar gebied
- meer bomen in de stad en niet alleen in de aanwezige parken
- faciliteer de aanleg van groene daken, groen-blaauwe voortuinen en stel een tegeltaks in bij tuinen met een te groot verhard oppervlak.
- kwaliteit van het groen in de openbare ruimte op buurtniveau mag gezelliger ...

Blijf innoveren

Om de stad vooruit te brengen, zullen wij nieuwe en verbeterde processen, technologieën en infrastructuren aanmoedigen en experimenten en kennisuitwisseling ondersteunen.

De Visie Zoetermeer 2040 kent als hoofdlijn 5 “De stad van toegepaste innovatie”⁷

System vernieuwing

Innovatie klinkt nogal technisch en zeker in combinatie met de term toegepast.

Vandaar dat we een stapje terugzetten en even inzoomen op het begrip zelf (met dank aan Wikipedia):

waarop we vandaag de dag eten. Maar tegelijkertijd biedt voedsel ook een uitweg uit die ellende zoals inzetten op biologische landbouw. “Voorzie zoveel mogelijk mensen van de middelen om een goed leven te leiden door de kans te geven hun leven in te richten rond voedsel, daarvan te genieten, maar ook het met anderen te delen.” In een vervolg op Engelse New Towns als de tuinstad Letchworth is de gemeente Almere met de nieuwe wijk Oosterwold aan een radicaal experiment begonnen; het ontwikkelen van een nieuw soort stadslandbouwgemeenschap.

⁷ In 2040 heeft Zoetermeer het profiel als stad van de toegepaste innovaties. Een profiel dat is geworteld in de oorsprong van de stad. Een stad en samenleving, die niet geremd worden door oude inzichten en behoudende tradities. We onderzoeken continue voor opgaven van de stad of het op basis van voortschrijdend inzichten en nieuwe mogelijkheden beter kan. Centraal gelegen tussen de universiteitssteden Rotterdam, Delft, Den Haag en Leiden, die krachtig zijn in theorie en wetenschappelijke ontwikkelingen, is Zoetermeer de plek waar de kennis en de vernieuwing de weg naar de praktijk vindt.

Innovatie heeft altijd betrekking op vernieuwing. Het betreft niet zozeer de fundamentele vernieuwing – getypeerd als uitvinding – noch de graduele vernieuwingen getypeerd als aanpassingen. De uitvinding van de stoommachine, de gloeilamp en de transistor waren zeer fundamentele vernieuwingen met een revolutionair karakter.

Productaanpassingen zoals een nieuw automodel met nog een lagere luchtweerstand, zijn de geleidelijke vernieuwingen met een evolutionair karakter. Op het spectrum van aanpassing tot uitvinding bevindt innovatie zich daar tussenin. Waarbij de mate van nieuwigheid leidt tot het onderscheid tussen marginale innovaties (met kleine sprongen) versus radicale innovaties (met grotere sprongen).

Innovatie is een verandering in een sociaal, sociaal-technisch, technisch systeem, dat ervaren wordt als ... met een sprongsgewijs karakter. Het systeem kan een product zijn, een techniek of technologie, een organisatie of zelfs de samenleving. Bij innovatie ontstaan er niet – zoals bij de uitvinding – nieuwe systemen. Veeleer is het een bestaand systeem dat – al dan niet op onderdelen - wordt vernieuwd. Innovatie ontstaat vaak op raakvlakken van verschillende thema's en op raakvlakken van verschillende bedrijven.

Innovatie wordt door de overheid als noodzaak gezien om economische groei te waarborgen. Achterliggende oorzaak hiervoor is dat de Europese economieën in veel traditionele productie-industrie sectoren steeds minder concurrerend blijken, en er alternatieve bronnen van werkgelegenheid gevonden moeten worden. Maar weet dat innovatie in het belang is van de burgers en dat innovatie niet identiek is aan automatisering en digitalisering.

Kansen in Zoetermeer

Nu terug naar een agenda voor de Zoetermeer op weg naar 2040.

In de woningbouw hebben we al een paar experimenten succesvol gerealiseerd zien worden zoals 'het Pleintjesplan' in Meerzicht en de woondekken in Buytenwegh. In de stedenbouw zijn voor de uitleg van de stad opvallende plandocumenten ontwikkeld (Seghwaert, Rokkeveen) en is een nieuw Stadshart gecreëerd. Gedachtengoed dat tot een nieuwe aanpak van de komende grote woonopgave zou moeten leiden. Laten we in Zoetermeer ruimte houden c.q. maken voor woonexperimenten. Wat voor bijzondere plannen zijn te ontwikkelen voor een gemengd woon- en werkgebied nabij de halte Lansingerland? Dat kan ook door bewoners de kans te geven om zelf en met elkaar woningbouw te realiseren. Ook daar hebben we in Zoetermeer mooie voorbeelden van gezien. Hou het op de agenda voor de komende jaren.

Wonen en werken mengen

Denk na over vormen van werkgelegenheid die bij de burgers passen. Zijn er voldoende kleinschalige voorzieningen voor het werk thuis of in de directe omgeving? Dat kan variëren van atelierruimte voor kunstenaars tot werkplaatsen voor ambachtlieden en betaalbare werkruimte voor startups. Belangrijk aandachtspunt is dat distributie en logistiek momenteel alle ruimte inneemt die beschikbaar is op bedrijventerreinen. En omdat er te weinig ruimte op bedrijventerreinen is voor alle bedrijven die een plek zoeken, moeten er keuzes gemaakt worden. Denk eens na over een cluster met maakindustrie; die is hard nodig nu de transitie naar de circulaire economie echt vorm, inhoud en omvang

begint te krijgen. Vele vormen van werken kunnen ook op buurtniveau een plek krijgen, bij voorbeeld nabij de wijkcentra en laten zich combineren met het wonen. Blijf kritisch kijken naar de bouw van kantoren, maar ook naar de herontwikkelingsmogelijkheden van bestaande locaties. Wonen op de Campus naast een kantoorgebouw, of wonen en werken op een sportparkachtige locatie; hoe slim kan je combinaties bedenken en met volharding tot realisatie brengen. En als je over interessante bouwstenen beschikt zoals het Dutch Innovation Park, koester en vertroetel dat fenomeen. Laat het zich verder ontwikkelen, en maak mensen nieuwsgierig naar wat toegepaste technologie voor de stad en haar bewoners kan betekenen.

Zoetermeer 2.0

Sprongsgewijze verbeteringen zijn ook voorstelbaar in het groen/watersysteem van de stad. Met de aanleg van het gescheiden stelsel van vuil- en schoonwaterriolering is ooit een goede basis gelegd, maar de klimaatomstandigheden zijn aan het veranderen. We moeten op weg naar een systeem 2.0 dat ons in stad droge voeten laat houden en bijdraagt aan een grotere biodiversiteit en overmatige hitte. Zoetermeer wil geen rollator-city zijn, is geen universiteitsstad, maar wil wel blijven zoeken naar nieuwe mogelijkheden op vele terreinen. De stad wil innoveren in nieuwe lijnen en verbindingen door de stad en het landschap, wil open staan voor experimenten en bewoners serieus nemen bij het bedenken, maken en uitvoeren van plannen. Zoetermeer is gebaat bij een permanent platform voor overleg, noem het een Stadsambassade en bij het voor de komende 3 jaar vaststellen van strategische agenda's.

Anticipeer op verandering

Om op de evolutie van de stad voort te bouwen, zullen we een ruime mate van flexibiliteit en aanpasbaarheid in onze plannen en programma's opnemen, en daarmee onvoorspelbare kansen voor toekomstige generaties mogelijk helpen te maken.

Anticiperen wil zeggen: vooruitlopen op een ontwikkeling of gebeurtenis, tijdig voorzien wat je te doen staat en verhoudingen herkennen in de toekomstige situatie. Bij het anticiperen gaat het erom vooraf rekening te houden met wat er kan gebeuren.

Hoewel 2040 voor de omgevingsvisie als punt op de horizon is vastgezet, is 2040 geen eindstation. Het is dan hoogstens een moment om even bij stil te staan, terug te kijken en dan weer verder te gaan. Een stad is nooit af en dat blijft zo, ook nu we - landelijk gezien - met een stevige agenda in een toekomst bestendige ruimtelijke structuur gaan investeren.

Verduurzaming, de aanpak van het woningtekort en het aanpassen aan klimaatverandering vragen om grote ruimtelijke ingrepen in Nederland. Ingrepen die nu en in de toekomst grote gevolgen hebben. Nieuwe woongebieden, infrastructuur voor mobiliteit, energie en water, bedrijventerreinen en voorzieningen waarin nu wordt geïnvesteerd gaan gemiddeld 50 tot 100 jaar mee. En ze scheppen voorwaarden of zijn bepalend voor de kwaliteit van de leefomgeving in zowel de nabije als in de verre toekomst. Maar we zitten ook nog met een enorme erfenis;

bestaand bebouwd gebied dat voor grote veranderingen staat. Conform het transitiebeleid gaan gebouwen van het aardgas af en hebben onze woon- en werkgebieden een klimaatbestendig (her)inrichting nodig. Dat vraagt om het besteden van veel aandacht aan de omvangrijke transformatie en herstructurering van het bestaand bebouwd gebied. Zullen we met elkaar afspreken om bij de verbouw van de Zoetermeer vanuit het bestaande te blijven uitgaan?

Wat kan daarbij helpen...

- het benutten van de ontwikkelkracht van (lokale)ondernemers
- burgers het gevoel geven dat zij ook delen in het “eigenaarschap” van de stad
- ‘acupunctuur’ is een middel is om tot zorgvuldige ingrepen in de stad te komen
- tijdelijkheid in een ander gebruik en/of gebouwde voorzieningen, het benutten van potenties goed inzichtelijk kan maken en van een mislukking kan je ook veel leren
- alles begint met luisteren, interesse tonen, informatie ophalen en communiceren
- weten waar informatie kan worden gevonden, opgehaald en worden besproken.

En de wetenschap dat er altijd onvoorziene omstandigheden zijn ...

COLOFON

Het Inspiratiedocument is de output van een serie bijeenkomsten onder de naam Atelier * Stadmakers onder leiding van Schatbewakers.

Start Ateliers oktober 2023 – feestelijke presentatie Stadsprofielen op de Meer Zoeter Meer – markt van 19 oktober 2024

De ‘kerngroep’ van de Ateliers wordt gevormd door: Arjen van der Burg, Paul Schoenmakers, Flip Bakker, Piet Hekker, Kees van der Riet, Ad ten Ham, Peter Albers, Willem Hermans en Alcuin Olthof.

In een tweede groep vormt een volgende ring om de kern: Tobias Becker Hoff, Ewoud Blom, Natalie Vinke, Simone Langeveld, Suzanne Verboon, Stef Poolman, Janneke Goossens

Vanuit de deelname zijn er o.a. verbindingen met de organisaties van:

- Historisch Genootschap Oud Zoetermeer
- DuurSamen Zoetermeer
- Proef Zoetermeer
- Schatbewakers
- InterLevensbeschouwelijk Overleg Zoetermeer (ILOZ)
- JobHulpmaatje Zoetermeer
- Architectuurpunt Zoetermeer
- Hof van Seghwaert
- Urban Art Studio
- Kunstgarage Franx

Het inspiratiedocument bestaat uit 7 werknotities en een serie van 10 presentatiepanelen;

Disclaimer:

De werkstukken zijn met de grootst mogelijke zorgvuldigheid samengesteld. Voor onjuustheden en onvolkomenheden met betrekking op de inhoud kan Stichting Schatbewakers op geen enkele wijze verantwoordelijk of aansprakelijk gesteld worden. Aan de inhoud kunnen geen rechten worden ontleend.

De werknotities zijn in een beperkte oplage fysiek verspreid. In digitale vorm zijn ze terug te vinden op onze website www.schatbewakers.nl

© Copyright Stichting Schatbewakers

CC Delen of gebruik van de inhoud volgens CC Creative Commons: CC BY-SA

Zoetermeer 2024

